

גנזי המלך

ארבע כנסות

קובץ שבועי בעניני יהדות מהוצאת

232

להזמנת עלונים ולפרסום טל: 03-6762226 מופץ בכל הארץ ב-70,000 עותקים

**"וַיֵּצֵאוּ אֶתְכֶם לְאֹמֶר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂוּ כֹה
אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לֶבֶן גִּרְתִּי וְאַחַר עַד עֲתָה"**

תעתועי הסבות ועמידה בנסיונות

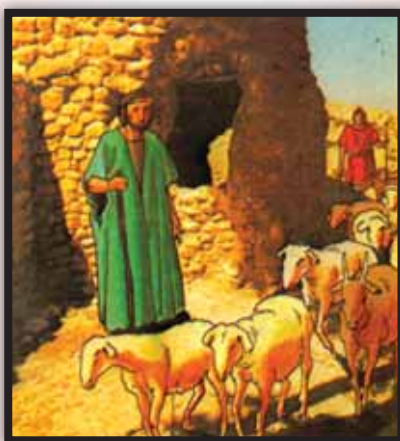
מתוך דרשותיו של הרב אמנון יצחק שליט"א

ואין בכח הסבה הקלושה לפעול ורק אנו טועים ומדמים כאילו והסבות גורמים לכך, רק התורה והמצוות הם הסבה האמיתית לכל אשר יקרה עם האדם. וכדברי הרמב"ן (שמות יג): **'שאיין לאדם חלק בתורת משרע"ה, עד שיאמין, שכל דברינו ומקרינו כולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם. אלא, אם יעשה הטוב, יצליחנו שכרו. ואם יעשה הרע, יכריתנו עונשו'**. כי רק עשיית הטוב הוא הגורם. וכמ"ש שם: הליכות דיני הבורא יתעלה, יותר נעלמות ועמוקות ועליונות מהגיע אל ידיעת חלקיהם.

מכיון שנתבאר שאין בכח הסבות לעשות ולפעול. א"כ מדוע גזר הקב"ה שנצטרך לסבות כדי להשיג עולם הזה? כתב בזה ה'חובות הלבבות' (שם): **'מפני שחייבה החכמה, בחינת הנפש, בעבודת האלקים ובהמרותו בחן אותה. ומה שגזר הבורא שיגמר לאדם מהם, יגמר וישלם בהשלמת הזדמנות הסבות. ואשר לא גזר לא יגמר וימנעו ממנו הסבות. ונתברר ממנו העבודה והעבירה בכונה ובבחירה לאחת מהנה מבלתי האחרת. ויתחייב אח"ז הגמול והעונש ואפילו לא גמר בהם המעשים'**.

כונת הדברים: שהאדם נברא מורכב מנפש וגוף. וחלק הנפש שבו הרי הוא מלאך ממש. ותכלית כל יצירת האדם שחלק הנפש שבו יתעלה ויתגדל. ואף חלק הגוף שבו ישתעבד וישמש את חלק הנפש שעי"ז יהיה דומה לבורא. שכביכול רצה שאף חלק הגוף יהפוך להיות נפש. ודרך התעלות הנפש היא

המשך בעמ' 2 <<<

אע"ה לכל זה? ובפרט שחייבים אנו להתבונן במעשי האבות להתנהג כמותם. וא"כ עלינו להבין פרשה זו.

כתב ה'חובות הלבבות' (שער הבטחון ג): **'השביעי: שיתברר אצלו כי יש לכל הוויות שבעוה"ז מעצם ומקרה גבול ידוע, לא יוסיף ולא יגרע על מה שגזר הבורא יתברך בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו. אין מרבה, למה שגזר במעוטו. ולא ממעט, ממה שגזר ברבותו. ומה שיהיה מן הדברים, הוא הנגזר אשר קדם בתחילת הידיעה. אלא, שלכל הגזירות הקודמות בידיעת הבורא, סבות. ולסבות, סבות. והסבה חלושה מהיות ממנה שינוי, כאשר נראה הגרגיר האחד מן החטה מצמיח שלש מאות שבלים ובכל שבוילת שלשים גרגרים. היעלם, כי כח הגרגיר חלוש מעשות כמות זה?'**

היינו: שאף הסבות אין בהם מאומה

'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב' (תנא דבי אליהו רבה כה). הביאור הוא: שחייב אדם לשאוף להגיע למדרגה שמעשיו יהיו כמעשי האבות. אך באמת טמון בזה ענין נוסף; שמחובתנו להתבונן במעשי האבות וללמוד מהם היאך אף עלינו להתנהג. והנה, כאשר נתבונן בפרשת השבוע, נראה שהנהגת יעקב אבינו עליו השלום היתה תוך השתמשות בסבות טבעיות כדי להתגבר על עשיו, שהרי בתחילה שלח אליו מלאכים שיאמרו לו: **"כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה"**. והכניע עצמו לפניו באומרו: **"עבדך יעקב"**.

ועיין ברש"י: **"עם לבן גרתי" - לא נעשיתי שר וחשוב! אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני** וכ"ז עצות ותחבולות מדרך הטבע. ואח"כ הוסיף לשלוח לו דורון רב כדי לפייסו. ואף את הדורון שלח בחכמה וכדכתיב (בראשית לב): **"וַיִּרְחַץ תְּשִׂימוּ בֵּין עֶדְרָ וּבֵין עֶדְרָ"** וברש"י: **'כדי להשביע עינו של אותו רשע'**. ומלבד זאת, הכין עצמו למלחמה. איתא בחז"ל: שהשכטים החביאו תחת בגדיהם כלי זין שיוכלו לגבור עליו במלחמה. וכשבאו לפניו השתחוו כולם אפים ארצה כדי לעורר רחמי עשיו. וכ"ז הכנות מדוקדקות כדי שיוכל לנצחו בדרך הטבע.

ולכאורה צריך ביאור, הא, אין הסבות נותנות מאומה כי הכל מיד השי"ת. ואף שמחויבים אנו להשתמש בסבות, אמנם הכא חזינו הקפדה מיוחדת כדי שהדברים יתאימו בדרך הטבע. ומדוע הוצרך יעקב

גנזי המלך דברים הטעונים גניזה גנזי המלך דברים הטעונים גניזה

המשך מעמ' 1 >>>

רק ע"י נסיון, בעת שרואה לפניו דברים המנוגדים בתכלית לאמת ואינו משים לבו ע"ז ומוסיף לפעול כפי חלק הנפש, עי"ז מתעלה הנפש ופועל שאף הגוף ישנתה לנפש.

נמצא, שהבחינה והנסיון הכרחיים לתכלית האדם. ומשו"ה יצר הקב"ה בעולמו שהנהגה תהיה ע"פ סבות שונות, כי רק ע"י עמידה בנסיגות והתגברות עליהם יגיע להצלחתו הרוחנית, יסוד זה חייבים לשנן לעצמנו היטב, שכל הסבות שבעולם אינם גורמים מאומה וכולם רק כדי לנסות אותו האם מכיר את האמת שהכל רק מרצונו יתברך. וכמ"ש דוד המלך ע"ה: **"אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו"** (תהלים קלא) כשם שהתינוק אין לו אלא שדי אמו ומבלעדיה אינו יודע כלום, כן חייב כל אחד ואחד לבטוח רק בה' יתברך ולא להאמין בשום גורם אחר. ולכן הבחינה בדבר קשה מאד.

ועוד שהרי עין רואה וכלי המעשה גומרים. בשעה שרואה שהסבות כוחם לפעול, קשה מאד להמלט מהשפעת העינים ולחשוב אחרת ומפורש בכתוב: **"ואמרת בלבבך פחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה"** (דברים ח). בשעה שרואה שכוחו ותחבולותיו מצליחים יושפע מכך ולא ימלט שיוכל לחשוב

שהסבות אין בכוחם מאומה וזו היתה גדלותו של אברהם אבינו ע"ה שלא התחשב כלל, באשר רואות עיניו עולם שלם נמשך אחר הצלמים ואילו אברהם אבינו ע"ה אינו מתפעל מכך וחי לפי הכרתו ואמונתו. וזו המלחמה היותר גדולה המוטלת עלינו. וחייב להיות בן חיל לנצח את המלחמה.

והנה הנהגת יעקב אע"ה עם עשיו, שהכין עצמו לג' דברים; **ל'דרון תפילה ומלחמה'**. והכנתו לדרון היתה הכנה מושלמת עם כל החכמות והטכסיסים כמה שאפשר, כדי שהדרון יוכל להשפיע על עשיו וכאילו שאמונתו בטוחה וחזקה שרק הדרון יוכל להשפיע. וכן כל הנהגתו הטבעית היתה באופן מושלם. וכן הכין עצמו למלחמה כדי שיוכל לנצחו ע"י המלחמה. ולעומת זאת הכין עצמו לתפילה.

האמין והכיר שלמרות כל הסבות הטבעיות שיש בידו, אין כחם לעשות כלום ורק בכח התפילה לעזור לו להתגבר על עשיו. וזו היא בחינת הצדיק האמיתי שידע ויכיר, שעל אף כל הסבות שבפניו, מ"מ רק בכח הקב"ה לעשות. וכל הסבות הם רק לנסיון. ומכיון שע"י הבחינות יתעלה הצדיק, לכן עשה יעקב אבינו ע"ה סבות טובות ומוכיחות ומ"מ יתגבר עליהם ויכיר האמת שאין הסבות

עושות! הרי בזה גופא, יתעלה ויגיע לשלמות.

ועל זה נאמר: **'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב'** שידעו והכירו שלמרות כל הסבות, מ"מ הסבות אין בהם מאומה. ודאי שאין אנו מחויבים להגביר הסבות כדי שנוכל להתעלות עי"ז, כי אין אנו בדרגה רוחנית עליונה שנוכל להתגבר על כל הסבות ובעת שיהיו בפנינו סבות יותר טובות יתכן שלא נוכל להתגבר עליהם ולחשוב שאין בהם מאומה. אמנם יעקב אבינו עליו השלום שהיה המרכבה ידע והכיר שיוכל לנצח את הסבות ולכן הוסיף בהשלמת הסבות כדי שיוכל יותר להתעלות למרות כל הסבות.

ומעתה לאחר שנתבאר שהנסיגות והבחינות הכרחיים לתכלית האדם. אם כן, עלינו להתכונן אליהם ולדעת להתמודד אתם. ולא כאותם אנשים שבעת שנכשלים באיזה חטא וכדומה, תשובתם בפיהם מה בכוחנו לעשות והרי עמדנו בפני נסיון ולא יכולנו להתגבר עליו. לו היינו יודעים כי הנסיון מוכרח, היינו מבינים ודאי שאין בכך כל תשובה, שהרי זו עיקר מציאותו ותפקידו להתגבר על הנסיון! ובעת שנכשל ולא עמד בנסיון, הרי לא מילא כלל את תפקידו המוטל עליו. (אור יחזקאל). ■

הנוך

"ויקח את שתי נשיו... ואת אחד עשר ילדיו"

מדוע נענש יעקב שלא נתן את דינה לעשיו

מחויבים להשתדלות מקסימלית - שאין לה גבול ושעור! ועל השאלה מדוע יעמיד יעקב את דינה בסכנה שתתקלקל ותושפע לרעה מעשו, מבאר הרב בהמשך: "ברור שאיש מאתנו אינו רשאי לחשוף את בנו ובנותיו לנסיגות מיותרים, תוך הסתמכות על חוסנו של החנוך שקבל בביתו..." "אולם כל נשכח כי מדובר כאן ביעקב אבינו!!! דינה לא גדלה בביתו של איש מאתנו, אלא בביתו של בחיר האבות! התביעה כלפי יעקב היתה, מאחר והוא הכיר היטב את החנוך הטהור שהעניק לדינה בתו וידע שכל נזק רוחני לא יגרם לה אם תנשא לעשו".... "אולם אם נתבע יעקב על שלא הסתמך על החנוך שלו, הרי זה מחמת שחוקר כליות ולב ידע שחנוך מעין חינוכו של יעקב אבינו יכול לעמוד בכל אתגר שיוצב לפניו! (מתוך 'מקדש הלוי' למהרי"צ הלוי דינר צוק"ל ראב"ד לונדון). ■

הלא היא היתה סך הכל נערה צעירה! התשובה היא: שבכל הנוגע לנשמה אובדת, אסור לאבד תקוה בשום אופן! למרות נסיגות החנוך של יצחק ורבקה אשר לא צלחו, עדין היה יעקב אבינו צריך לתת לעשו את ההזדמנות הזו ולהאמין ביכולתה של דינה להשיבו למוטב! היה עליו לעשות את ההשתדלות הנוספת הזו. ומאחר ולא עשה כן - נתבע על כך ונענש בחומרה! המסר החינוכי הנוגע אלינו - חד וברור. לפעמים אנו נוטים להתיאש, להרים ידים בחינוכו של ילד זה או אחר, אולם זו אנו לומדים כי אין הצדקה לצעד מעין זה בשום אופן, תהיינה הנסבות אשר תהיינה! אפילו כאשר מדובר על רשע כעשו ואפילו לאחר שמוצו כל האמצעים שאמורים היו להביא אותו לתשובה - עדין יש מקום לעשות עוד ועוד השתדלויות, כי תמיד יש סכוי! אין איפוא השתדלות מספקת בחנוך... אנו

"ניקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק" (לב כג) ופירש"י: "ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשיו עיניו. ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמה תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם'.

דברי רש"י, המבוססים על דברי המדרש כאן לכאורה טעונים ביאור. הלא בודאי, אין איש מטיל ספק בכך שיצחק ורבקה הצדיקים - עשו כל שלא ידם בכדי לחנך את בנם עשו ולהשיבו למוטב. איש אף אינו מטיל ספק בתוצאה הסופית: מבוקשם לא עלה בידם ועשו לא שינה מדרכו הרעה כהוא זה. אם כן אפוא יפלא, מדוע יש לנו מקום לסבור שדינה נכדתם של יצחק ורבקה - היתה מצליחה לעשות את מה ששניהם יחדיו לא הצליחו ומחזירה את עשו למוטב?

רמז

"אלה בני שעיר"

רמזים נפלאים בתולדותיו של עשיו ובניו ליצר הרע וחילותיו

עליהם וזהו: "וְהַיָּמִם", לשון תמיהה וכיון שהתחיל ליטול תאוות העולם ולהתעסק בהם, זה גרם לו מניעת המצוות וזהו: "אַחֹת לוֹטֵן תִּמְנַע", כלומר: נטילת והתעסקות בתאוות העולם הוא סיבת מניעתו מעשות מצוות, דזה תלוי בזה, אם רודף אדם אחר תאוות העולם, ממילא מתבטל מהמצוות.

"וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹכֵל עֲלֹן וּמְנַחַת וְעֵיבָל שְׁפּוֹ וְאוֹנֵם" (בראשית לו). הנה כתבנו ש"שׁוֹכֵל" אותיות **לבוש** וכתבנו ג"כ שכיון שמתאווה האדם להתעסק בתאוות יצה"ר וליטלם בידו ממילא עבירה גוררת עבירה חמורה ממנה והחומרה שיוצאת מזה, היא זו, שכיון שמתלבש בתאוות היצר, לא די שמתבטל מהמצוות, אלא ג"כ עובר עבירות וז"ש: **"וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹכֵל"**, דהיינו: הפעולות הרעות הנעשות ע"י ה**לבוש**, "עֲלֹן" אותיות **עולן**, שיהיה עושה **עול** במשאו ובמתנו, **"וּמְנַחַת"** לשון - נחת רוח והכונה היא, דדרך בני ישראל כשחוטאים איזה חטא, מיד מתחרטים ומתנחמים ודואגים על מה שאירע להם. והמתלבשים בזוהמא דסט"א, עושים רע ומתאווים להוסיף לעשות רע ואדרבה, יש להם נחת רוח בזה וזהו **"וּמְנַחַת"** לשון - נחת רוח יש להם נחת רוח כמעשיהם ואלה מעשיהם: **"וְעֵיבָל"** אותיות **עולבים** אחרים בחרפה וגידופים, **"שְׁפּוֹ"** מלשון **גאווה** כמו **"הַר נִשְׁפָּה"** (ישעיה יג). **"וְאוֹנֵם"** מלשון: **אונאה**, עושים אונאה לבני אדם בממון. (פתוחי חותם' לרבי יעקב אביחצירא זיע"א). ■

ורמאות ואון ועול ואונאה. אחר כך מענג עצמו בתאוות העולם וזהו: **"וְדִשׁוֹן"** וזה גרם לו עד שדוחק עצמו למצוא תאוותו וזהו: **"וְאֶצְר"** ובוה משיג כל התאוות וכל אלה כחות יצר הרע ונעשים כולם מלכים עליו. וזהו שאמר: **"אֵלֶּה אֱלֹפֵי הַחַרְי"** כלומר: אלה מלכים שיצאו מיצה"ר שהוא **"הַחַרְי"** חרון אף, **"בְּנֵי שְׁעִיר"** הוא יצה"ר, **"בְּאֶרֶץ אֲדוֹם"** הוא מקום התוקף של יצה"ר. וכל אדם ששולט בו יצה"ר בכחות הנז, האדם והמקום שהוא יושב בו נקרא **"אֶרֶץ אֲדוֹם"** שהוא יצה"ר וזה רמזה התורה דרך כלל תחילה. אחר כך רמזה בפרט כל מה שיוצא מכל כח וכח הנזכרים וזה יצא ראשונה: **"וְנִיחְיוּ בְּנֵי לוֹטֵן חַרְי וְהַיָּמִם וְאַחֹת לוֹטֵן תִּמְנַע"** (וישלח לו כב). הנה כתבנו ש"לוֹטֵן" הוא אותיות **נוטל** דזהו תחילת גירוי יצה"ר באדם שמתחיל ליטול הכלי העולם ולהתעסק בהם וכשנותן לב להתעסק בהכלי העולם מונע עצמו מתפלות ומכיוצא וכשנכנסים בלבו תאוות העולם מתנחם על התפלות והמצוות שהיה עושה בראשונה וכמו שאמרנו דז"ל: **"בִּתְוֵהָ עַל הַרְאֻשׁוֹנוֹת"** וז"ש: **"וְנִיחְיוּ בְּנֵי לוֹטֵן"**, דהיינו: אלה הפעולות היוצאים מנטילת והתעסקות בהכלי העולם, כשנכנסים בלבו תאוות העולם בא לו חרון אף על שלא היה מקודם לזה רודף בלבו אחר תאוותו ותוהא על המצוות הראשונות שהיה עושה וזהו: **"חַרְי וְהַיָּמִם"**, דהיינו: בא לו חרון אף על המצוות הראשונות שהיה עושה ותוהא

"אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר הַחַרְי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטֵן וְשׁוֹכֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה: וְדִשׁוֹן וְאֶצְר וְדִשׁוֹן אֵלֶּה אֱלֹפֵי הַחַרְי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם" (בראשית לו כ - כא) וזהו רמז הפסוקים: **"אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר"** הם בני אדם הרודפים אחר עצת יצר הרע ונקראים בניו. ו"שְׁעִיר" הוא יצה"ר, לפי שעשו נקרא: **"שְׁעִיר"** והוא מצד יצר הרע. אי נמי **"שְׁעִיר"** מלשון **לשעירים** שהם השדים. לפי שיצה"ר מבהיל בני אדם, כמו השדים שמבהילים בני אדם. ובא לרמוז כאן אלה סבות בני אדם, עד שנעשו בני יצה"ר. ויצה"ר הוא המביא חרון אף לעולם וזהו: **"הַחַרְי"** מלשון: **חורי אף**. ואלה בני יצה"ר נקראים **"יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ"** לפי שמתעסקים וטורחים כ"א לשיבת זה העולם להשיג תאוותם לפיכך נק' **"יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ"**. ובא לפרש ממה נעשו אלה בני אדם בניו של יצה"ר: ראשון הוא: **"לוֹטֵן"** אותיות - **נוטל**, זה התחלת בני אדם בפתוי יצה"ר, בתחילה נוטלים הכלי העולם ומתעסקים בהם וכיון שמתעסקים בהם אחרי זה עושים אותם מלבוש ולובשים אותם וזהו: **"וְשׁוֹכֵל"** אותיות - **לבוש** מתלבש בהכלי העולם. אח"כ עבירה גוררת עבירה אחרת חמורה. ולא די לו שעושה מלבוש במעשי יצה"ר, אלא, גם הגוף מצטבע במעשה יצה"ר וזהו: **"וְצִבְעוֹן"**, דהיינו: שנצבע גם גופו. ולא די לו, אלא אחרי זה מוציא פעולותיו הרעים לחוץ ומראה אותם בפועל וזהו: **"וְעֵנָה"**, דהיינו: דברים **המענים** בני אדם. ומעשיו המענים בני אדם בלשון הרע

עלי הגיון

"עם לבן גרתי ואחר עד עתה: ויהי לי שור וחמור"

מה בא לחדש יעקב לעשו בדבריו

אכן, דבר זה בעצמו מוכיח את גדולת הצלחתו העל טבעית של יעקב, אשר גם איש נבל כמו לבן לא עמד כנגדו, שהנה הוא חוזר עם משפחה ברוכה וגם עתיר נכסים. וכה אמר לו יעקב: **"עם לבן גרתי"** - בביתו של אותו **"לָבָן"** הידוע, אשר כ"כ יגורת ויראת ממנו, הנה אני גרתי אצלו ולא ארע לי שום רעה! זאת ועוד, לא זמן מועט ישבתי אצלו, אלא **"וְאֶחָד עַד עֵתָה"** - ולא זו בלבד שלא נעשיתי עני ורש, אלא אדרבה, התעשרתי אצלו **"וְיָהִי לִי שׁוֹר וְחַמּוֹר"** היש הצלחה גדולה מזו? (בן איש חי דרושים' הובא ב'פניני הבן איש חי'). ■

(כו ל) כלומר: סגולת שמו גורמת לו לעקוב אותי ולהכשילני פעם אחר פעם. מסתבר, כי מעתה החל עשו לעסוק בבדיקת שמות טרם עשה דבר... לא בקש להתקרב לבית הדוד לבן, שמא יפגע הימנו, מאחר ששמו מורה על היותו נבל, שאין מי שיוצא מביתו בשלום, איש הסטרא אחרא הוא, אשר דרכו לילך משמאל לימין, כך הופך שם **"לָבָן"** להיות **נבל** - בהיפוך האותיות. בנוסף לכך, **נבל** הוא שמו של השר הממונה על העניות, כמובא בגמרא ב'פסחים' (קיא:): **"הוי אומר: ביתו של לבן, מסוכן הוא לשלום חיינו... מסוכן הוא לעניות"**. עשו ירא מהבית הזה!

לא מובן מה בא יעקב לחדש לעשו? כי עד עתה היה אצל לבן עובדה שבודאי גלויה וידועה היתה לעשו. גם יש להבין במה קשור ענין זה להמשך דבריו: **"וְיָהִי לִי שׁוֹר וְחַמּוֹר"**. אלא כונת יעקב היתה לרמוז לעשו, על גדלותו והצלחתו מעל לדרך הטבע. עשו לא הגיע לבית לבן על מנת לקחת את לאה לאשה, למרות שידע בודאות כי יעקב נשלח לשם ע"י אביו וכי ללבן שתי בנות. הסבה לכך, טמונה בעצם בסגולת השמות, עשו מגדיר בעצמו את סוד הצלחת יעקב **"הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים"**

פרשת 'וישלח'

"עם לָבָן גֵּרְתִּי" "וְתָרִי" ג מצוות שמרתי

כיצד ניתן לשמור תרי"ג מצוות בכל יום?

פנינים לפרשה

"עם לָבָן גֵּרְתִּי" (לב ד)

כתב רש"י: 'וְתָרִי ג מצוות שמרתי'. ויש להתפלא: היאך שמר יעקב אבינו כל תרי"ג המצוות? אע"פ שהאבות שמרו כל התורה קודם שניתנה, מכל מקום הלא יש הרבה מצוות שלא יכלו לקיימה, כי אם נחפש בכל המצוות אחת לאחת למצא חשבון, נמצא כמה מצוות שאינם מוטלים על כל איש ואיש אלא על הצבור כמו בנין בית המקדש והקמת מלך וכדומה. וכן כמה מצוות שהם חובה רק אם יעשה פעולה פלונית, או ימצאהו דבר פלוני, כמו מצות יבום. ושילוח הקן. והשבת אברה. עבד עברי וכנעני. וארבעה שומרים. נזיר. ומצורע. מצוות הכהנים. ועוד רבים. וכבר כתב הרמב"ם בספר ה'מצוות' (עשה רמח): 'וכשתסתכל באלו הרמ"ח מצוות עשה, תמצא המצוות ההכרחיות מהם ששים מצוות'. וכן במצוות לא תעשה יש כמה אזהרות שאין האדם מחויב בהם. א"כ, היאך אמר יעקב אבינו ששמר תרי"ג מצוות?

עוד מצינו במדרש 'תנחומא' (כי תצא): רמ"ח מצוות עשה ניתנו לאדם כנגד אבריו, שכל אבר ואבר אומר לו: 'עשה בי מצוה' ושס"ה מצוות לא תעשה ניתנו לאדם שהם כנגד ימות החמה, שכל יום ויום אומר לו 'אל תעשה בי עבירה'. ונראה מזה גם כן שהאדם מתחייב בכלן. ולכן כל אבר וכל יום אומר שיעשה בו מה שמגיע לחלקו, או שלא יעשה מה שהוא בחלקו. וגם על זה יש לתמוה כהנ"ל, הלא אין אדם אחד שיכול לקיים כל המצוות האמורות בתורה? על קושיא זו עומד הרב רבי מאיר בעל ה'קריית ספר' (הקדמה פ"ז הדרך הב') וכתב: כי אפשר לכל אדם לקיים כל תרי"ג מצוות, כי אם ע"י הקריאה בתורה, שבאופן זה כל מצוה ומצוה תחשב כמעשה, כמו שכתוב ב'ספרי' (שלה קטו): 'וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וְעִשִּׂיתֶם' מכאן שהזכירה כמעשה, על דרך זה יוכל כל אדם לקיים כל התרי"ג מצוות שיעשה

אותם, שאפשר לו לעשותם ויקבל על עצמו לעשות אותם שלא הגיעו עדין לידו והמצוות שאי אפשר לו לעשותם שאינו מצווה בהם כמצוות כהנים וזולתן, בקריאה בהם ובקבלתם אילו נצטוה, נחשב לו כאלו עשאו. וזה הדרך כולל כל המצוות אף בזמן שאין בית המקדש קיים. וכמ"ש (ויקרא ז לז): 'זאת התורה לַעֲלֹה לְמִנְחָה' וגו' (עי' תנחומא צו יד) כי בקריאה תורת עולה ומנחה נחשבת כאלו עשאו ואפילו הוא ישראל. וכן אותן המצוות שלא היו ולא עתידות להיות, כגון: עיר הנדחת. ובית המנוגע. וכיוצא בזה. בקריאה בהם, נחשב כעשיה.

צפצפוף הפה. הזה מצות תפילה לכבד בפה והלב רחוק? הלא יספות בזה חטא על פשע על לב האבן אשר לא ימס מזרם קדש אשר ימטירו עליו מסדרי התפילה בעוז קדשם. אמרו: מיום שחרב בית המקדש כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות. אם יזכה האדם להרגיש את הרע והנמאס בהעדר ידיעת התורה, עד שימס לבבו בבכי לפני המקום ברוך הוא, הנה ידע האדם כי כבר זכה הרבה ואשרי חלקו וכבר מובטח הוא שתפילתו נשמעת'. עד כאן לשון רבנו ה'חזון איש' צוק"ל.

"כִּי יֵרָא אָנֹכִי אֹתוֹ" (לב יב)

בספר 'דעת זקנים' מבעלי התוס' (עה"פ שם) מובא: 'שאלה מטרוניתא: "היאך ירא מעשו אחר שהבטיחו הקב"ה?" ענה ת"ח אחד: תשובה בצדה. שאמר (שם): "כִּי בְמִקְלֵי עֲבָרְתֵי אֶת הַיָּרְדֵן הִנֵּה" כלומר: כשהבטיחני הקב"ה לא הייתי כי אם בעצמי 'וְעַתָּה הֵייתִי לְשֹׁנֵי מַחְנֹת' ולכן אף אם איני ירא ממנו שהבטיחני הקב"ה, אמנם "יֵרָא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבוֹא וְהִכְנִי אִם עַל בְּנִים" כי על האם ועל הבנים לא הבטיחני וכו'.

"וַיִּצַב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ קֵל אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל" (לג כ)

פירש רש"י: 'רבותינו דרשו: שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב, קל'. רבינו בעל ה'נודע ביהודה' (מהדו"ת או"ח קכו) עומד על דרשא זו וכותב: מי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא בכל התנ"ך שיעקב יהיה נקרא כן ולא מצינו רק שם יעקב ושם ישראל ושם ישורון ואילו שם קל לא נמצא עליו לעולם, היתכן? אלא שאמרתי דבשם "יִשְׂרָאֵל" הנאמר עליו מרומז שם "קל", כי "קל" הוא על

"הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו" (לב יב)

ה'משנה ברורה' (ק"ט) הביא מדברי ה'זוהר' על הפסוק שלפנינו, שיש ללמוד מכך שבתפלה צריך המתפלל לפרש דבריו כראוי, שלכן לא אמר יעקב אבינו בתפילתו בסתם: "הַצִּילֵנִי נָא", אלא פירט ואמר: "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יֵרָא אָנֹכִי אֹתוֹ" וכו'. התפילה היא חרבו וכלי מלחמתו של העם היהודי ואחז"ל (תנחומא בשלח ט): 'ואומר: "אל תיראי תולעת יעקב" (ישעיה מא) למה נמשלו ישראל לתולעת? לומר לך; מה תולעת הוה, אינו מכה את הארזים אלא בפיו והוא רך ומכה את הקשה. כך, אין להם לישראל אלא תפלה... שנאמר (תהילים כ): "אֱלֹהֵי בְּרִכְבּ וְאֱלֹהֵי כְּסוּסִים וְאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹקֵינוּ נִזְפִּיר" ... ועוד נאמר: "הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יְדֵי עֵשָׂו" (בראשית כז). וממה שהזכירו פרטים אלו בעיקר אצל יעקב, כמו הכתוב "תולעת יעקב" ו"הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב", נראה שהיה ביעקב כח מיוחד של התפילה. וממנו אנו למדים גם שצריך לפרט ככל הראוי בתפילה את הדבר עליו הוא מתפלל. כתב ה'חזון איש' באגרתו: 'התפילה, היא מצוה עיונית בעיקרה וחובת הלב וכל שלא יצא חובתה מצד הלב, לא עשה גם במעשה מאומה, כי אוצר של מילים,

גנזי המלך דברים הטעונים גניזה גנזי המלך דברים הטעונים גניזה

מאיסות הדבר, לכך אנו מקיימים מצבה בקבורת המת, בכדי להוכיח שאנו מקברין אותו משום החשיבות והחיוב ולא משום הסרחון והמאיסות.

וכיון שכך עולה בידינו, שחיוב זה של הקמת מצבה הוא אף כשלא יכתבו על המצבה כלום ולא מצינו שכתב יעקב אבינו על המצבה איזה דבר. ומטעם זה יתבאר מה שאצל האבות והאמהות שנקברו במערת המכפלה לא מצינו שעשו מצבה, משום שיחוד המערה לקבורתם הוא עצמו כקיום מצבה ודרך כבוד. ועיי"ש עוד באריכות.

עוד דן הגר"מ פיינשטיין בדבריו, האם המצבה שהציב יעקב אבינו ע"ה על קבר רחל היה מורכב מ"ב אבנים והביא שבדברי רבותינו הראשונים לא הוזכר איך היתה המצבה עשויה ואף אלו שהיו שם וראו בעיניהם לא הזכירו בדבריהם היאך היא עשויה. שהרמב"ן בפרשתינו (לה טז) כתב שבבבא קמא בארץ ישראל היה על קבר רחל ולא הזכיר איך היתה המצבה.

ואף שאין ראיה מזה דלא היה שם בנין, דאפשר שהוא משום שלא דברו מענין זה, אלא לענין מיקום המקום של קבר רחל שהוא סמוך ל'בית לחם' ולפי שהבנין עצמו היה מפורסם לכל ולא הוצרך ליתן סימנים על זה, מ"מ יש קצת משמעות מזה שלא היה, אלא אבן אחת, כסתם מצבה שבתורה שהוא מאבן אחת. לכך לא ראו בזה דבר חדוש להזכירו בדרך אגב בדבריהם, אבל אם היה עשוי מ"ב אבנים מסתבר שהיה הדבר נזכר בדבריהם.

אבל ראיתי בספר 'עדן ציון' שחברו חכם אחד מא"י, שהביא בשם ספר 'מסעות בנימין' שיעקב אבינו עשה את המצבה מ"ב אבנים למנין י"ב בני יעקב. מיהו אין זה נראה נכון לעניות דעתי, שאין זה לשון **"מצבה"** המובא בפסוק שהוא רק אבן אחת ממש מתחילתה. והרי המזבח שאחר שנבנה היה מחובר כולו כאחד, אעפ"כ אינו נקרא בשם **"מצבה"** וכיון שכך נראה לומר שהמצבה שהקים יעקב הוא אבן אחת ממש ומאין שייך לידע אחרת בלא קבלה מפורשת מחכמינו ז"ל.

אלא ודאי מה שראו עיניהם של כל חכמי המסעות המצבה עשויה מ"ב אבנים, לא היה זה מהמצבה שהציב יעקב אבינו על קבורתה, אלא ממה שניתוסף שם במשך הדורות ע"י ישראלים או ע"י נכרים. ואם היתה כונתם לעשות כן לכבוד רחל אמנו לא היתה כונה רצויה בזה, אלא אם עשו זאת לצורך אלו שבאים לשם. ■

מיתה. אך לפעמים הישראל יודע בעצמו שהדין עמו, אלא שהשופט מתרשל ומתעצל ומרחם על העכו"ם בן רתו וסובר שלא לענוש העכו"ם עבור הישראל אע"פ שהדין עם הישראל, בזה מותר ליתן שוחד להשופט לעשות עמו משפט צדק ואדרבה מצוה קעביד בנתינת השוחד להוציא משפט צדק לאור לישוב העולם.

"ויצב יעקב מצבה על קברתה" (לה

(כ)

רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרו"מ יו"ד ד נז) דן במקור להקמת מצבה על מקום קבורתיהם של אב ואם. והביא מהפסוק שלפנינו שהציב יעקב אבינו מצבת אבן על מקום קבורת רחל אמנו.

ואף שלא הוזכר בפסוק שהיה זה ציווי מיוחד מאת השי"ת בנבואה, מכל מקום ודאי היה זה על פי ציווי השי"ת, כי לא היה מוסף מעצמו כלום על מה שאמר לו הקב"ה, מאחר שאפילו קבורתה בדרך היה בדרך חדוש שנאמר לו בנבואה, (כמבואר בפירש"י בפרשת 'ויחי' על הפסוק (בראשית מח): **"ואקברה שם"** שהיה הדבר, על פי הדבור כדברי יעקב ליוסף **"אבל דע לך שע"פ הדבור קברתיה שם"**) ממילא פשוט שאין לעשות בזה שוב דבר נוסף מעצמו ואפילו בדברים הרגילים.

ובודאי שטעם הקמת המצבה הוא משום כבוד המת. שהרי כמה דברים שאנשים קוברים מצד שאין להם צורך לשום דבר, או לפעמים אפילו מצד

שם החזוק, כמו: **"אילי הארץ"** (מלכים ב כד) וכיו"ב. וגם **"ישרון"** הוא על שם החזוק, כמו שפירשו תוס' במס' ראש השנה בפירושו י"ג מדות. ולפי זה **"ישרון"** הוא על שם **"קל"** שקראו הקב"ה. ולשרש פירושי מצאתי חזוק בדברי ה'ספרי' (וזאת הברכה יד): **"ישאל אומר: "אין פקל ישרון"** (דברים לג) **ורוח הקדש אומרת: ישרון - ישראל'** ועיין ב'זית רענן', שרוח הקדש משיבה ש"ישרון" הם **"פקל"**.

"ויבאו על העיר פטח ויהרגו כל זכר"

(לד כו)

מדוע נתחייבו בני שכם מיתה? ובודאי שהרגום כדין. ולא נענשו אלא על שלא נטלו עצה מיעקב קודם לכן? ונחלקו הראשונים בזה. הרמב"ם (מלכים ט) מבאר: שנתחייבו בני שכם מיתה על שראו את אדוניהם שכם שגזל את דינה ולא דנוהו. ובני נח מצווים על הדינים ואזהרתן זו היא מיתתן.

והרמב"ן בפירושו עה"ת: השיג על הרמב"ם והעלה טעם הריגת בני שכם: לפי שהיו רשעים ומצאו הדרך להלחם בהם ולהכריתם באופן זה, עיי"ש.

ועי' בתשובות רבינו ה'חתם סופר' (ו יד) שהאריך לבאר מחלוקתם.

ובסיום דבריו כתב ה'חתם סופר': נמצא שאסור להתיר לתת שוחד לשופט עכו"ם בכדי להטות לו משפט ח"ו, מלבד העוולה שהנותן עצמו עושה עם שכנגדו לחייבו שלא כדין, אך עובר גם על איסור **"לפני עור"** (ויקרא יט) לפי שמכשיל את השופט שמקבל השוחד וגורם לו לעשות משפט שחייב עליו

'גנזי המלך' מציג שאלות מעשיות שיש להן מענה בדפים הנלמדים במסגרת 'הדף היומי', עם ביאור 'חברותא'. למותר לציין שאין לסמוך על הנאמר בו לפסיקת הלכה

האם מותר לגנוב דעתו של גוי?

מערכת 'חברותא'
מיוחדת ל'גנזי המלך'

שאלה: לבן הארמי הרמאי האשים את יעקב אבינו בגניבת דעת! כמובן, שלבן היה הרמאי שהונה את יעקב ולכן היה לו מותר לגנוב את דעתו. אך נשאלת השאלה, באם לא היה לבן רמאי, האם היה מותר לגנוב את דעתו, כיון שהוא גוי?

תשובה: כתב בשו"ת 'ציץ אליעזר' (טו יב): היות ולאחרונה רבו פרסומי מחקרים ותוצאותיהם בעתונים רפואיים בכל שטחי הרפואה. ובחלקו, הדבר נובע מהעובדה שההחלטה לקבלת רופא חדש לעבודה בבית חולים מבוססת במדה רבה על מספר המאמרים שפרסם ודבר זה מביא לתחרות בין הרופאים. וכדי להגדיל את מספר הפרסומים, נאלצים הרופאים לפעמים לשנות פרטים במקרים שמפרסמים, ע"י שינוי גיל, סדור הספור, מהלך המחלה, העלמת או הוספת פרטים וכו', כדי שהפרסום יהיה מענין יותר ויגביר את סיכויי להתקבל לעבודה.

לכן השאלה היא האם ע"י שינוי הפרטים האלה עוברים על איסור גניבת דעת הבריות? (כי למיטב ידיעתו קורה כן לעתים תכופות בפרסומים שמפרסמים) והאם משתנה הפסק כתוצאה מכך שרוב האנשים שקוראים בחוברות האלה הם עכו"ם?

הבעיה בזה היא לא רק אם ישנו בזה איסור של גניבת דעת הבריות, אלא גם אם עוברים על איסור של "מדבר שקר תרחק" (שמות כג).

כי בעצם עוברים על איסור זה של "מדבר שקר תרחק" גם אם משקרים בכתב ולא רק בעל פה. יעוין ב"ד רמה' על 'בבא בתרא' (קעב. ד"ה: 'אמר להו רב לספריה' אות קח) דכותב כן בפשיטות: דלכתוב שקר ודאי אסור, משום "מדבר שקר תרחק".

וכך כותבים בעצם גם התוס' בב"ב (צד: ד"ה: 'הכי השתא') עיי"ש. ורק מקום הספק שלפנינו הוא; מפני שאינו גורם בזה רע והיזק לשום אחד.

אכן, יש כאן איסור משום גונב דעת הבריות ולא משנה גם בזה שרוב הקוראים הם עכו"ם, כי בחולין (צד). איתא בהדיא שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים!

וכך פוסק הרמב"ם (דעות ב ו) וז"ל: **'ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי וכו' ואפילו מלה אחת של פתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות' עכ"ל.** ונפסק כן להלכה גם בטור (ח"מ רכח ו) עיי"ש.

ובמקרה דנן, יש גם מעוט קוראים ישראלים ואיסור גניבת דעת הוא אפילו לאחד מישראל.

ומכל שכן, שכאמור, האיסור בזה בפשטות הוא אפי' לעכו"ם. וכפי הסברו

של הרמב"ם בזה, דצריך האדם שיהא לו **'שפת אמת ורוח נכון ולב טהור'.**

ועוד יעוין בספר 'שערי תשובה' דרבינו יונה (מ קפד) שכותב: דהחטא הזה דאיסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת נכרי הוא חמור אצל חכמי ישראל יותר מגזל הנכרי, יען ביען כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבו על גדרי האמת כי הוא מיסודי הנפש.

זאת אומרת, שהקפדת התורה בזה היא לא רק בענין המתאנה, אלא גם בענין המאנה, שלא ירגיל את נפשו בדברי תעתועים ולא יסטנו מיסוד טהרתו הבנוי על עמודי האמת.

והרי זה דומה למה שמצינו עוד ברמב"ם (לבד הנז' ברמב"ם) (ספר המצוות ל"ת שיז) שכותב באזהרות התורה: **'אבל קללת החרש, אחר שלא ישמע ולא יכאב בו, שלא יהיה בזה חטא, הנה הודיענו שהוא אסור! והזהיר ממנו כי התורה לא הקפידה בענין המקולל לבד, אבל הקפידה בענין המקלל'.**

וכך כותב גם בספר 'יראים' (רנה) וז"ל: 'חמור גונב דעת הבריות, מגונב ממון ונפשיות. שגונב ממון ונפשיות הותר לבני כותים וכו' וגונב דעת הבריות אסור, שלא מצינו לו היתר' עיי"ש.

ופשוט הדבר, שהאיסור בזה הוא אפילו בכתב. וכנ"ל לגבי איסור שקר, דזיל בתר טעמא, שהרי הוא מאנה בזה את הבריות ולבו לא טהור ורוחו לא נכון ומקעקע גדרי האמת מיסודי נפשו. ■

יעמדו על הברכה

ערן בן חנה
וגלית ביה בת מרים
לשלום בית ופרנסה בשפע ורפוא"ש

מאריקו בן אלידה
יזכה לעלות ארצה
עם כל משפחתו בקרוב

יצחק חי יוסף חיים בן זהבה
להצלחה ורפוא"ש בהשתלל לב

שרונה בת שרה
ללידה קלה ולילד בריא ושלם
אברהם בן פלורה להצלחה בעסק החדש
ופרנסה בשפע

גנזי המלך דברים הטעונים גניזה גנזי המלך דברים הטעונים גניזה

חנוכה עם "אוצרות חיים" במלון "הגליל" בנתניה

מיום חמישי עד מוצ"ש כח' עד ל' בכסלו
25-27.12.08 למיננים) פרשת מקץ

בהשתתפות:

- הרב ישראל נח ברגר שליט"א
- הפייטן דוד שלמה שירה היו
- פעילות עניפה לילדים
- הרצאות מרתקות
- סעודות עשירות
- סופגניות ועוד...

משגיח צמוד
גלאט כשר

לפרטים "אוצרות חיים"
050-3131740 03-6880091

שידוכים באמונה

משרד שידוכים למגזר החרדי והדתי לאומי

1599-500-811

מרפאת שיניים שן וחסד

נוסד בשנת 1982

כתר חרטינה 570 ש"ח

שטל 1.490 ש"ח ♦ תותבת 1.590 ש"ח

תותבת גמישות ללא וויס 2.990 ש"ח

ישור שיניים החל מ-4.800 ש"ח

רח' רבי עקיבא 44 ב"ב פינת הרב קוק
03-5794757 ♦ 052-8448443

הקו למהדרין

ישופר ניוזטלי

בנות שידורים והרצאות
24 שעות ביממה

חפתח פרנסה

מאגר ענק של משרות לציבור הדתי והחרדי מכל הסוגים ומכל התחומים

1599-55-22-20

הנך מוזמנת ליום עיון והתעלות רוחנית

שבתקום אי"ה ביום שלישי ט' לבת 30/12/08
בין השעות 9:00-16:00 אה"ה 3

בתוכנית:

- הרבנית ברמלה נאור תחי'
- הרבנית רחל ברץ תחי'
- סיפורת המרתק של בת ה"שיח המוסלמי" - איש חמאם
- ארוחת צהריים עשירה
- שירה והרקדה סוחפת עם הזמרת המדהימה לימור בן סימון

לפרטים והרשמה: ההרשמה בשעת התשלום:
03-6765247 050-5290693

054-4007779

052-9997779
057-3777779
050-8007779

מהיום: הרב אמנון יצחק
איתך בכל מקום ובכל זמן

"יהודי יקר את/ה לא לבדו"

חופרת מידע על מאות שדכפנים בארץ ובחולל להשאיר שם וטלפון 02-5725678

מה יהיה? אמנון יצחק

ביום ראשון י"ז בכסלו 14/12/08
השעה: 20:00-22:00 תחילת התוכנית ב-10:30

בית שמש
מתנס יזמני - סמטת יוצ'ו 8

משרד עו"ד חוגי צדוק

מומחה למשפט פלילי, מעצרים, הארכות מעצר, מעצרים עד תום ההליכים, עבירות צבא (עריקויות) עבירות צווארון לבן, דיני מיסים, מיסוי, חקירות מע"מ, מס הכנסה ועבירות תעבורה מומחה לדיני משפחה, תביעת מזונות, תביעת משמורת, אימוץ ילדים, צווי הגנה, צווי מניעה, ירושות, צוואות, חוזה מכר ונדל"ן

רחוב מקוה ישראל 5 תל אביב. משרד: 03-5665775, פקס: 5665776 נייד: 0544-870001

דדוש מעצב גרפי

דדוש מעצב גרפי לעצוב אתר, בעל ידע בFLASH עם AS, PHOTOSHOP ועיצוב תחת ב-CSS-1 HTML

יכולת עמידה בתנאי לחץ. העבודה 5 ימים בשבוע א-ה. קו"ח לפקס 03-6768855

565-546-533 / 03-6777779

שחרורן

רצועת יד USB 8 ג'יגה

התקן USB עבור רכבים ומחשבים - קל לנשיאה
אינך יכול לשכוח אותו, כיון שהוא ענוד על ידך!

3 ג'יגה - מלאים בסרטים, שירים והרצאות

של הרב אמנון יצחק שליט"א בשווי כ-1000 ₪

ו-5 ג'יגה - פנויים לשימושך!

להזמנות:

'שופר' ארגון להפצת יהדות

טל 03-6777779

9 סרטי DVD

מבראשית

הסטוריה באצטדיון טדי

בניי האומה

זה נס או לא נס

הרצל והציונות

נס מצולם

פיתות בניו ג'רזי

המדענים

פלאי הבריאה

10 הרצאות ב-18 CD

אל תאשים אותי

אמריקה... אמריקה

מדינה סבבה

מליונים מוסלמים סביבנו

סיבו סיבו

רגל פה רגל שם

שמחים בחוץ

אם כל המלחמות

מה ההבדל בין חרדי לדתי לאומי

מהפך גלובלי אוניברסלי

8 שירים

משה הרועה הנאמן 2X

יצחק עולה תמימה

השלום בוא יבוא

התשובה למדינה 2X

ירושלים

שמע ישראל

03-6777779/533

www.shofar.net

Shofar International

כל התנורים \$100
מקבל שחרורן
חינם

דרושים מפיצים לפרטים: